

Draginja Ramadanski

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Szlavisztika Tanszék, Újvidék
draginjaramadanski@gmail.com

DRÁGA TEÓ! – AVAGY A KULTÚRA ÉRZÉKISÉGE

Dear Teo! Or the Sensuality of Culture

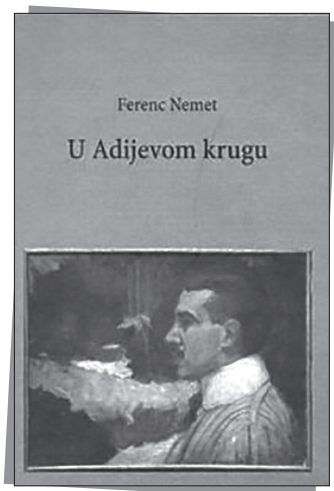
Dragi Teo! Odnosno senzitivnost kulture

Ferenc Nemet: *U Adijevom krugu*. Todor Manojlović između Nadvarada, Temišvara i Arada, 1907–1910. Prevela Erna Zedi. Gradska narodna biblioteka Žarko Zrenjanin–Zavod za kulturu vojvodanskih Mađara, Zrenjanin–Senta, 2015

A szerb és a magyar kultúra találkozásairól már régóta írnak, sokat és érdekeset. Részlettanulmányok foglalkoznak számos releváns szerző és opus érintkezési és tipológiai kapcsolatával, aprólékosan ismertetik a ma már kissé divatjamúlt „hatásmechanizmus” stratégiáját. Azonban egy olyan költő személyes karizmájának aurájában lenni, mint Ady, és szédületesen, sietve, az izgalomtól kipirulva jegyzetelni bűvöletünk első csíráit, majd annak növekedését, mint ahogy azt tette naplóiban Todor Manojlović...

Szándékunk viszont ezúttal az, hogy rámutassunk egy sajátos körülményre, melynek köszönhetően az irodalomtörténet ilyen meghatározó, vérbő, valódi zugokkal rendelkezik; ilyen eldugott helyekhez csak a legrátermettebb kutatók tudnak hozzáférközni. Ugyanis egy olyan kutató lelete van előttünk, aki a láthatatlan, peremre szorult kultúrjelenségek szerelmese, s aki csendben és figyelmesen böngész a betemetett nyomokat, napvilágra hozván a feledés homályából őket.

Ilyen szerencsés kezű kulturológusnak tartjuk Németh Ferencet. Talán nincs is olyan téma

a szerb–magyar kapcsolattörténetben, amelyről nem tud egy-két pikáns részletet, mely kiegészíti az általában csekély, szagtalan tudásunkat. Heurisztikus nagyítóüvege hatalmas képfelbontású: Németh kihangosít, szót ad olyan valaminek, ami az egyszerű kultúrmunkások számára csupán képlékeny anyagnak, díszlet mögötti zajnak, sebhelyszerű foltnak tűnik a kultúra nem egészen áttetsző testén.

Az egyedülálló dokumentumok, a könyv eleven, emberi összetevője iránti érzékét még kiadói munkássága idejéből ismerjük. Szerkesztői válogatásával Németh Ferenc akkoriban számtalanszor megörvendeztetett bennünket, miközben saját személyét ritkán helyezte előtérbe. Jelentős hozzájárulását ezúttal is kis lábjegyzetben „rejtette el”. Viszont, ha ez nem történik meg (Todor Manojlović egyetemi jegyzetfüzetének véletlenszerű megtalálása), akkor nem létezne Németh hozzáértő kontextualizációja sem, valamint annak körülmekintő beillesztése az európai modernizmus irodalomtörténeti korpuszába. Mindeközben Németh módszertani tudatossággal rendelkezik e szerencsés találkozás műfaji sajátosságát illetően, és külön elkötelezettséggel igyekszik azt a legteljesebben bemutatni.

Könyvét életrajzzal, valamint egy irodalomtörténeti kommentárral indítja, majd a naplóoldalak után következik a fordítói breviárium és egy, a levelezési hagyatékából való válogatás. Ezek a levelek bizonyítják, hogy az ifjúkorban kötött barátságok több mint ötven évig is eltarthatnak (a könyvet Dutka Ákos 1964-ben keltezett levele zárja). Meg kell említenünk a figyelmesen összeállított névmagyarázatok és a gazdag illusztrációs anyagot is, a fényképeket, képeslapokat, kéziratokat, rajzokat.

A szerb lírikus még mindig túlnyomórészt rajongó, haszonélvező, diákos lényé került a könyv előtérébe. Az ifjú Manojlović meghitt titkosírásában bálványáról, Adyról nem közvetít sok hasznos adatot, viszont tanúskodik a korszemletről, a kreatív közösség hevéről, az együttalkotó energia természetéről, mely a magány és társaságkedvelés furcsa vegyülékéből jött létre. Mindezt a híres kávéházak termelték ki, melyek nem is embereket, hanem felsőbbrendű lényeket szolgáltak ki. Nevezetes lapok szerkesztőségéről van szó (mint amilyen a *Holnap*, a *Nyugat*, a *Dél*), éles viták színteréről a fölöttébb feszültségekkel teli háború előtti évtizedben. Ezúttal a magyar kultúra ezen összetett alakja egy joggallgató zsebtükrében mutatta meg magát. A modernizmus majdani költője ő, és ami ebben az esetben fontos, „a délszláv Ady-recepció egyik legkiemelkedőbb alakja” (100), a nemzetek feletti modernista testvériség híve, aki mintha a szép és a bájos esztétikai kategóriájában látta volna meg minden baj kiútját.

Ugyanazon érzések csoportját variálva, nap mint nap, száz és száz fiatal és széthulló nap, négy nagyváradi egyetemista év alatt (1907–1910) Manojlović tulajdonképpen bebizonyítja egyes *stilus*-támaszpontjainak életerejét. Gőzfürdő, olvasmány, szimpózium; gőzfürdő, olvasmány, szimpózium; gőzfürdő... Ugyanannak örökös visszatérése, akárcsak az „isteni” díszítő jelzőnek és Nietz-

sche születésnapjának... Jól látható a szellemi táplálék túltengése: a legkülönbözőbb olvasmányok mindennapi adagja (Démokritosz, Xenophón, Stern, Wilde, Verlaine, Baudelaire, Renan, Anatole France, Turgenyev, Mereskovszkij, Tolsztoj, Goethe, Heine, Rimbaud, Weininger), de a kölcsönös alkotások szabályos ritmusa is (az „írtam egy verset” idővel egyre gyakoribb és konkurensabb művelet lesz). És persze a forró, nővéri szeretet a nagybecskereki háttérből, mint a kitartó és mindent túlélő családi szeretet vezérmotívuma...

Ezek a feljegyzések a lehető legszebb módon bizonyítják a kultúra érzékiségét. A gyorsírás rejtélyességével, a platóni, olvasói elragadtatottságon, majd az akkori európai térben és időben való valós találkozásokon, s végezetül a kongeniális fordítói közvetítésen keresztül mutatni meg minden arcát... A kézirat ékesszóló baklövésekkel és nyelvbottlásokkal teli, tudatalatti, buja előcsarnokáról, a szimpózium bensőséges szertartásairól mint a komoly, nagy alkotások kifutópályájától/gyakorlóteréről még Freud, Lacan és Barthes sem akartak hallgatni, ezáltal adva neki elméleti legitimitást.

Az ebben az értelemben használt „veszélyes” hiányosságoktól és kódoktól hemzsegő ezen naplótöredék általában véve a modernista írásmód mintájává válik, mely az emberi szív összes színárnyalatában, minden irányba szétrobban, akárcsak a tűzijáték. Nem kihagyni egyetlen árnyalatot sem – mintha ez lenne a fiatal író jelszava, aki evvel az elveszett, majd előkerült naplóval magyar diákoskodásának és csavargásának egyedülálló emlékét hagyta hátra, mely *tartósan* megszállta alkotói lényét, és soha többé nem hagyta el, még akkor sem, amikor már érett mester vált belőle, majd idős doyen és végül egy elmúlt időszak pusztá kövülete...

A szerb Faun kulturális habitusa feletti elmélkedésünket zárjuk tehát azzal a benyomással, hogy a legérdekesebb olvasmányok még mindig a fiókok, padlások, pincék, bolhapiacok legfélreesőbb zugaiban rejtőznek. A valahonnan előkerült ifjúkori napló publikálási ötletének megvalósításában a múlttal való nem várt találkozások kalandjához való visszatérés védőbeszédét látjuk. Őszinte hálnk illeti Németh Ferencet: az élet és a költészet valódi értőinek szóló tájékoztató könyvet kaptunk tőle.

Utasi Anikó fordítása